

Obsah

Seznam zkratk	XI	5. Histopatologie	61
Seznam obrázků	XIX	5.1 Obecné typy patologických změn	62
Předmluva	XXXIX	5.2 Spojivka	67
Předmluva II	XLI	5.3 Rohovka	71
Úvod	XLIII	5.4 Čočka	74
1. Epidemiologie	1	5.5 Glaukom	76
1.1 Klasifikace zrakového postižení	1	5.6 Subretinální a vitreoretinální proliferace	78
1.2 Rozsah zrakového postižení	2	5.7 Nitrooční záněty	80
1.3 Příčiny zrakového postižení	2	5.8 Nitrooční nádory	83
1.4 Zrakové postižení u dětí	7	5.9 Víčka, slzná žláza, očníce	89
1.5 Ekonomické následky zrakového postižení	11	5.10 Metodika zpracování biologického materiálu	94
1.6 Globální iniciativa VISION 2020	12	6. Refrakční vady a jejich řešení	99
1.7 Účast mezinárodních organizací na prevenci postižení zraku	12	6.1 Historické poznámky	100
1.8 Závěr	13	6.2 Anatomie a fyziologie rohovky	103
2. Medicína založená na důkazech	15	6.3 Optický systém lidského oka	106
2.1 Definice	15	6.4 Refrakční vady a jejich korekce	114
2.2 Formulace otázky	16	6.5 Kontaktní čočky	115
2.3 Vyhledání důkazů	17	6.6 Vyšetřovací metody před refrakční chirurgií	133
2.4 Zhodnocení nalezeného důkazu	18	6.7 Typy rohovkové refrakční chirurgie	135
2.5 Použití informace v praxi	26	6.8 Rohovkové nelaserové refrakční výkony	135
2.6 Zhodnocení přínosu postupu medicíny založené na důkazech	26	6.9 Rohovkové laserové refrakční výkony	145
2.7 Závěr	26	6.10 Nitrooční refrakční výkony	166
3. Embryologie	29	6.11 Kombinované rohovkové a nitrooční refrakční výkony	173
3.1 Normální vývoj oka	29	7. Spojivka	177
3.2 Vývojové vady oka	34	7.1 Anatomie a fyziologie	177
4. Genetika	37	7.2 Vyšetřovací metody	178
4.1 Genetické poradenství	37	7.3 Degenerativní onemocnění	181
4.2 Vyšetřovací metody	38	7.4 Záněty	182
4.3 Nomenklatura a symboly	49	7.5 Syndrom suchého oka	196
4.4 Geneticky podmíněná oční onemocnění	51	7.6 Jiné choroby spojivky	201
		7.7 Nádory	202
		8. Rohovka	207
		8.1 Anatomie, histologie	207
		8.2 Vyšetřovací metody	209
		8.3 Vrozené vady	213

8.4 Rohovka a vrozené metabolické vady	216	12.7 Parazitární uveitidy	440
8.5 Dystrofie a ektazie	218	12.8 Endoftalmitidy	443
8.6 Degenerace	225	12.9 Neinfekční uveitidy bez systémového onemocnění	444
8.7 Záněty infekční	226	12.10 Neinfekční uveitidy při systémovém onemocnění	453
8.8 Záněty neinfekční a keratopatie	236	12.11 Terapie uveitidy	465
8.9 Nádory	240	12.12 Operační výkony u nemocných s uveitidou ...	470
8.10 Chirurgie rohovky	240	12.13 Maskující syndromy	472
9. Skléra	245	12.14 Ciliochoroidální (uveální) efuze	476
9.1 Anatomie a fyziologie	245	13. Nitrooční nádory	479
9.2 Vyšetřovací metody	246	13.1 Vyšetřovací metody	479
9.3 Neznámé změny skléry	246	13.2 Benigni nádory	480
9.4 Záněty	247	13.3 Maligní nádory	487
9.5 Nádory	252	13.4 Metastatické nádory	493
10. Sklivec a sítnice	253	13.5 Fakomatózy	494
10.1 Anatomie a fyziologie sklívce a sítnice	253	13.6 Terapie	496
10.2 Vyšetřovací metody	265	14. Neurooftalmologie	501
10.3 Onemocnění sklívce	274	14.1 Aferentní zrakový systém	501
10.4 Vrozené vady sítnice	276	14.2 Oční pohyby	520
10.5 Hereditární chorioretinální dystrofie sítnice ...	277	14.3 Zornice a pupilomotorické dráhy	538
10.6 Cévní onemocnění sítnice	287	14.4 Pohyby očních víček	543
10.7 Choroby makuly	316	14.5 Kavernózní sinus a hrot očníce	543
10.8 Choroby vitreoretinálního rozhraní	337	14.6 Oční manifestace u cévních mozkových příhod	545
10.9 Amoce sítnice	345	14.7 Klinické příklady	547
10.10 Úrazy zadního segmentu	358	15. Glaukom	555
11. Čočka	371	15.1 Historické poznámky	555
11.1 Anatomie	372	15.2 Klinická anatomie, fyziologie, vztahy anatomických a funkčních změn	556
11.2 Fyziologie	375	15.3 Etiopatogeneze a klasifikace	566
11.3 Biochemie čočky	380	15.4 Klinické příznaky	572
11.4 Katarakta a její typy	386	15.5 Vyšetřovací metody	573
11.5 Subjektivní příznaky katarakty	392	15.6 Terapie medikamentózní	591
11.6 Vyšetření nemocných s kataraktou	393	15.7 Chirurgická terapie	596
11.7 Indikace k operaci katarakty a předoperační vyšetření	394	16. Očníce, víčka a slzná žláza	609
11.8 Výpočet optické mohutnosti čočky a biometrie	394	16.1 Klinická anatomie a fyziologie	609
11.9 Umělé nitrooční čočky	399	16.2 Klinické vyšetření	612
11.10 Oční viskochirurgické nástroje	403	16.3 Vyšetřovací metody	617
11.11 Fakoemulzifikace	406	16.4 Vrozené a vývojové anomálie	618
11.12 Technika chirurgie katarakty	410	16.5 Záněty	619
11.13 Komplikace chirurgie katarakty	415	16.6 Nádory	627
11.14 Vrozené vady čočky a dětská katarakta	422	16.7 Jiná onemocnění	633
12. Uvea	427	16.8 Úrazy	637
12.1 Anatomie a fyziologie	428	16.9 Chirurgie	640
12.2 Záněty uvey – základní fakta a principy	428	17. Dětská oftalmologie a strabismus	645
12.3 Vyšetřovací metody při uveitidě	433	17.1 Vyšetřovací metody	646
12.4 Virové uveitidy	435		
12.5 Bakteriální uveitidy	438		
12.6 Plisňové uveitidy	440		

Skléra

(Eva Vlková, Monika Horáčková)

Obsah

9.1 Anatomie a fyziologie	245	Degenerativní a věkem podmíněné změny	247
9.2 Vyšetřovací metody	246	9.4 Záněty	247
9.3 Neznámé změny skléry	246	Episkleritida	247
Vrozené anomálie	246	Skleritida	248
Metabolické poruchy a depozita	246	9.5 Nádory	252

9.1 Anatomie a fyziologie

Skléra (bělma) tvoří 5/6, tj. 80 % pevného obalu oka (**tunica externa fibrosa bulbi**). Udržuje tvar a tonus bulbu, ochraňuje nitrooční struktury a slouží k úponu zevních očních svalů.

Normální skléra je sytě bílá a neprůhledná s vysokou schopností vázat vodu. Tato schopnost s rostoucím věkem klesá, přičemž se až pětina násobně zvyšuje obsah vápníku. Transparentní se stává při ztenčení a při poklesu obsahu vody pod 40 % a naopak při jejím zvýšení nad 80 %.

V přední části přechází bělma limbem v rohovku. Vzadu v místě výstupu zrakového nervu má síťovitou strukturu (**area cribiformis sclerae**) a přechází do obalů zrakového nervu. Její tloušťka je největší na zadním pólu (1 mm), v oblasti limbu je skléra tlustá (0,8 mm), ztenčuje se v místě ekvátoru (0,5 mm) a nejtenčí je v místě úponu přímých očních svalů (0,3 mm). V oblasti komorového úhlu tvoří skléra **trabekulární síť** a **Schlemmův kanál**. Drenáž komorové tekutiny do intrasklerálního a episklerálního venózního plexu zprostředkuje asi 20 kanálků.

Histologicky je bělma tvořena svazky všemi směry se proplétajícími kolagenními vlákny, která jsou v oblasti výstupu zrakového nervu (papily) orientována cirkulárně.

Ve sklěře lze odlišit tři vrstvy: **episkléra**, **stroma** a **lamina fusca**.

Episkléra je nejzvnějši a pouze v přední části bulbu uložená řídká vazivová tkáň obsahující řídká kolagenní vlákna a ojedinělé melanocyty a fibroblasty. Má bohaté cévní zásobení z předních a zadních ciliárních arterií (**plexus episcleralis superficialis et profundus**).

Sklerální stroma je tvořeno převážně z vláken kolagenních (typ I, III, IV, V, VI a VIII) a elastických, dále glykoproteinů, proteoglykanů a fibroblastů.

Lamina fusca je vnitřní vrstva skléry naléhající na uveu. Tvoří ji kolagenní vlákna, větší počet melanocytů a mezodermální buňky.

■ Cévní a nervové zásobení

Sklerální stroma nemá vlastní cévní ani lymfatický systém, ale procházejí jím důležité cévní kmeny a nervy. V oblasti zadního pólu jsou to krátké zadní ciliární arterie a nervy (**arteriae et nervi ciliares posteriores breves**), které vytvářejí cévní věnec (**arcus arteriosus Zinni**) kolem zrakového nervu.

Ze zadního pólu vedou suprachoroideálním prostorem pod sklérou do oblasti duhovky dlouhé zadní ciliární arterie a nervy (**arteriae et nervi ciliares posteriores longi**). V blízkosti sklerokorneálního

Sklivec a sítnice

(Jarmila Boguszaková)

Obsah

10.1 Anatomie a fyziologie sklivce a sítnice	253	Radiační retinopatie	310
Sklivec	253	Retinopatie nedonošených	311
Sítnice	256	Retinální arteriální makroaneuryzmata	313
		Ealesova choroba	315
10.2 Vyšetřovací metody	265	10.7 Choroby makuly	316
Subjektivní testy	265	Věkem podmíněná makulární degenerace	316
Objektivní testy	267	Degenerativní myopie	324
10.3 Onemocnění sklivce	274	Centrální serózní chorioretinopatie	327
Vývojové a kongenitální anomálie	274	Cystoidní makulární edém	329
Změny podmíněné věkem	274	Angioidní pruhy (angioid streaks)	336
Degenerativní změny	276	10.8 Choroby vitreoretinálního rozhraní	337
10.4 Vrozené vady sítnice	276	Periretinální proliferace	337
Albinismus	277	Makulární epiretinální membrány, epimakulární proliferace	338
Kongenitální hypertrofie retinálního pigmentového epitelu	277	Vitreomakulární trakční syndrom	340
10.5 Hereditární chorioretinální dystrofie sítnice	277	Makulární díra (též idiopatická makulární díra)	341
Generalizované chorioretinální dystrofie	279	10.9 Amoce sítnice	345
Dystrofie makuly	284	Rhegmatogenní odchlípení sítnice	345
10.6 Cévní onemocnění sítnice	287	Nonrhegmatogenní odchlípení sítnice	352
Hypertenzní retinopatie	287	Proliferativní vitreoretinopatie	354
Arteriální retinální okluze	288	10.10 Úrazy zadního segmentu	358
Venózní retinální okluze	291	Mechanické poranění zadního segmentu oka	358
Diabetická retinopatie	293	Bodové hodnocení očních úrazů	364
Oční ischemický syndrom	308	Poškození světlem	365
Získané parafoveolární teleangiektázie	309		

10.1 Anatomie a fyziologie sklivce a sítnice

Sklivec

Sklivec (corpus vitreum) má objem asi 4 ml a tvoří 4/5 nitroočního obsahu. Je připevněn laterálně ke

sklivcové bázi, vzadu k obvodu terče zrakového nervu, k fovee a k velkým retinálním cévám. Vpředu hned za čočkou tvoří centrálně depresi (fossa patellaris) a je připojen k zadní ploše čočky Wiegerovým hyaloideokapsulárním ligamentem, jehož střed mezi čočkou a sklivcem zaujímá Bergerův prostor. Bezprostředně za ním ležící trychtýřovitě rozšíření začátku Cloquetova kanálu se nazývá Erggeletův prostor.

Čočka

(Pavel Kuchynka)

Obsah

11.1 Anatomie	372	Snížení kontrastní citlivosti	392
Čočkové pouzdro	372	Myopizace oka	392
Čočkový epitel	373	Monokulární diplopie	393
Jádro a kortex	373		
Zonulární vlákna	374	11.6 Vyšetření nemocných s kataraktou	393
		Oční anamnéza	393
11.2 Fyziologie	375	Vyšetření očních adnex	393
Akomodace	375	Vyšetření štyřbinovou lampou	393
Transparence čočky	377	Vyšetření očního pozadí	393
Permeabilita, difúze a mezibuněčná spojení	377	Stanovení refrakce	393
Vodní a minerální hospodářství	378	Měření nitroočního tlaku	394
Transport iontů a vody	379		
Transport sacharidů, aminokyselin a lipidů	379	11.7 Indikace k operaci katarakty a předoperační	
Elektrický potenciál čočky	379	vyšetření	394
Regulační mechanismy	379		
		11.8 Výpočet optické mohutnosti čočky a biometrie ..	394
11.3 Biochemie čočky	380	Výpočet optické mohutnosti intraokulární čočky	394
Základní struktury buněk v čočce	380	Biometrické údaje o oku	397
Biochemické procesy zajišťující energii			
a normální metabolismus glukózy	382	11.9 Umělé nitrooční čočky	399
Biochemické děje, které poškozují buňky		Historické poznámky	399
a jejich metabolismus	383	Charakteristiky umělých nitroočních čoček	399
Optické vlastnosti čočky	385	Intraokulární čočky v jiné indikaci než chirurgie	
Závěr	385	katarakty	403
Shrnutí	386		
		11.10 Oční viskochirurgické nástroje	403
11.4 Katarakta a její typy	386	Historické poznámky	403
Senilní katarakta	386	Typy užívaných polymerů	404
Léková katarakta	388	Volba vhodného OVD	404
Traumatická katarakta	389		
Radiační katarakta	390	11.11 Fakoemulzifikace	406
Metabolická katarakta	390	Historické poznámky	406
Vliv nutričních faktorů a kouření	391	Emulzifikace ultrazvukem	407
Katarakta a kožní onemocnění	391	Fakoemulzifikace jinou metodou než ultrazvukem ..	408
Katarakta a jiná oční onemocnění	391	Dynamika tekutin	409
11.5 Subjektivní příznaky katarakty	392	11.12 Technika chirurgie katarakty	410
Snížení zrakové ostrosti	392	Historické poznámky	410
Glare	392	Příprava operačního pole	411

Anestezie	411	Ruptura zadního pouzdra	418
Řez	412	Vyšší nitrooční tlak	418
Použití viskochirurgického nástroje	413	Odchlípení sítnice	418
Keratotomie	413	Cystoidní makulární edém	419
Kapsulorexe	413	Endoftalmitida	419
Hydrodisekce	414	Chronická uveitida	420
Hydrodelineace	414	Iris capture	420
Odstranění obsahu čočky	414	Epitelová invaze	420
Implantace nitrooční čočky	415	Opacifikace zadního pouzdra	420
Odsátí viskoelastického nástroje	415	Pooperační komplikace implantace IOL	421
Uzavření rány	415		
		11.14 Vrozené vady čočky a dětská katarakta	422
11.13 Komplikace chirurgie katarakty	415	Morfologický rozdíl mezi okem dětským	
Mělká přední komora	416	a dospělým	422
Rohovkové komplikace	416	Vrozené vady čočky	422
Krvácení	417	Dětská katarakta	424

11.1 Anatomie

Čočka je transparentní a bikonvexní struktura, která má v podstatě tři základní funkce:

- akomodaci,
- refrakci,
- udržení své vlastní transparentnosti.

Po narození je čočka avaskulární, bez vlastní inervace a její metabolismus je úplně závislý na komorové vodě. Čočka je uložena mezi pigmentovým listem duhovky a přední sklivcovou membránou, je zavěšena na závěsném aparátu, kterým je připojena k řasnatému tělísku. Závěsný aparát čočky tvoří zonulární vlákna. Čočka se skládá z:

- pouzdra,
- epitelu,
- kortexu a jádra.

Čočka se v průběhu života zvětšuje, mění tvar a mění se i její optické vlastnosti. Čočka roste celý život, a tím se neustále zvětšuje a přibývá její hmotnost (po narození váží asi 90 mg, ekvatoriálně měří asi 6,4 mm a její největší průměr je asi 3,5 mm, zatímco v dospělosti váží asi 255 mg, její ekvatoriální rozměr činí 9 mm a předozadní průměr je 5 mm). Zároveň se mění tvar čočky, zvětšuje se vrstva kortexu a čočka se více zaobljuje. S věkem se mění refrakční index čočky (refrakční index je hodnota, která porovnává rychlost světla ve vakuu, tedy asi 300 000 km za vteřinu, s jeho rychlostí v jiném prostředí. To znamená, je-li refrakční index v optické ose čočky 1,4,

světlo se šíří 1,4krát rychleji ve vakuu než v čočce). Přítomnost většího množství nerozpustných bílkovin s věkem refrakční index stoupá, takže stárnoucí čočka může být více hyperopická či myopická v závislosti na jejím věku a stavu jejího metabolismu. Optická mohutnost čočky je asi 15–20 D, tedy třetina z celkových šedesáti dioptrií optické mohutnosti celého oka.

Čočkové pouzdro

Přední čočkové pouzdro tvoří transparentní, pružná a neobvykle silná bazální membrána čočkového epitelu. Zadní čočkové pouzdro je tvořeno bazální membránou nejzvěšších, tedy nejmladších čočkových vláken, která vznikají přeměnou z buněk v ekvatoriální oblasti.

Pouzdro je tvořeno z bílkovin – glykoproteinů (kolagen typu IV) a ze sulfátových glykozaminyglykanů. Mimo tuto základní strukturu, která je společná všem bazálním membránám, obsahuje přední pouzdro ještě bílkovinu fibronektin, který hraje roli v adhezi buněk a pravděpodobně ovlivňuje konečnou strukturu pouzdra. Zadní část pouzdra obsahuje bílkovinu tenascin, který má antiadhezivní vlastnosti. Čočkové pouzdro neobsahuje elastickou tkáň a je velmi homogenní struktury. Pouze ve zvětšení elektronovým mikroskopem lze v přední a ekvatoriální části místy diferencovat fibrily organizované do lamel. Tyto lamely jsou nejširší v blízkosti epitelových buněk a nejtenčí v zevní oblasti pouzdra. Jako

Uvea

(Eva Říhová)

Obsah	
12.1 Anatomie a fyziologie	428
Duhovka	428
Řasnaté těleso	428
Cévnatka	428
12.2 Záněty uvey – základní fakta a principy	428
Epidemiologie	429
Klasifikace	429
Klinický obraz	429
Imunologie oka u nitroočních zánětů	431
12.3 Vyšetřovací metody při uveitidě	433
Anamnéza	433
Oční vyšetření	433
Celková vyšetření pro stanovení příčiny zánětu	434
12.4 Virové uveitidy	435
Přední herpetická uveitida	435
Zadní herpetická uveitida	436
12.5 Bakteriální uveitidy	438
Tuberkulóza	438
Syfilis	439
Borrelióza	439
Whippleova nemoc	440
12.6 Plisňové uveitidy	440
Syndrom předpokládané oční histoplazmózy	440
12.7 Parazitární uveitidy	440
Toxoplazmóza	440
Toxokaróza	442
Difúzní jednostranná subakutní neuroretinitida	443
12.8 Endoftalmitidy	443
Endogenní endoftalmitidy	443
12.9 Neinfekční uveitidy bez systémového onemocnění	444
Akutní přední uveitida HLA B27-pozitivní bez celkové choroby	444
Fuchsova heterochromní iridocyklitida	445
Glaukomatocyklitická krize (Posnerův-Schlossmanův syndrom)	446
Uveitida vyvolaná čočkou	446
Sympatická oftalmie	447
Potraumatická uveitida	447
Syndromy bílých teček (white dot syndromes)	448
12.10 Neinfekční uveitidy při systémovém onemocnění	453
Přední uveitida HLA B27-pozitivní a celkové choroby	453
Roztroušená mozkomíšni skleróza	455
Sarkoidóza	456
Wegenerova granulomatóza	457
Vogtův-Koyanagiho-Haradův syndrom	460
Syndrom omrzlých větví retinálních cév	462
Tubulointerstiální nefritida a uveitida	462
Intermediální uveitida (pars planitida)	463
Retinální vaskulitidy	465
Idiopatická uveitida	465
12.11 Terapie uveitidy	465
Lokální terapie	466
Terapie znak ohrožující uveitidy	467
12.12 Operační výkony u nemocných s uveitidou	470
Katarakta	470
Sekundární glaukom	471
Vitreoretinální patologie	471
12.13 Maskující syndromy	472
Benigní maskující syndromy	473
Maligní maskující syndromy	474
12.14 Ciliochoroidální (uveální) efuze	476

Nitrooční nádory

(Petr Souček)

Obsah

13.1 Vyšetřovací metody	479	13.3 Maligní nádory	487
Ultrazukové vyšetření	480	Uveální melanom	487
Standardizovaná echografie	480	Primární nitrooční lymfom	489
Transiluminace Langeho lampou	480	Leukémie	490
Fotodokumentace	480	Retinoblastom	490
		Meduloepiteliom	493
13.2 Benigní nádory	480	13.4 Metastatické nádory	493
Névus uvey	480		
Melanocytom	481	13.5 Fakomatózy	494
Choroidální osteom	481	Neurofibromatóza	494
Choroidální hemangiom	482	Bournevillova tuberózní skleróza	495
Astrocytom sítnice	483	Von Hippelův-Lindauův syndrom	495
Kapilární hemangiom sítnice	484	Sturgeův-Weberův syndrom	496
Kavernózní hemangiom sítnice	484	Wyburnův-Massonův syndrom	496
Racemózní hemangiom sítnice	485	Ataxia teleangiectatica	496
Vazoproliferativní tumor sítnice	485	Klippelův-Trenaunayův-Weberův syndrom	496
Kombinovaný hamartom sítnice a retinálního pigmentového epitelu	486	13.6 Terapie	496
Hypertrofie retinálního pigmentového epitelu	486	Brachyterapie	497
Juvenilní xantogranulom	487	Leksellův gama nůž	498
Primární nitrooční leiomyom	487	Enukleace	498
Primární nitrooční neurilem	487	Další druhy terapie	498
Primární nitrooční neurofibrom	487		
Adenom	487		

Nitrooční nádory dělíme na benigní a maligní. Benigní nádory jsou složeny z dobře diferencovaných zralých buněk, které se normálně nacházejí v tkáni, ve které rostou. Buňky v benigním nádoru mají limitovaný pleomorfismus a málo časté mitotické figury. Rostou spíše expanzivně než infiltrativně, bývají dobře ohraničené a nemají schopnost metastazovat. Naproti tomu maligní nádory obsahují buňky, které podléhají rychlejšímu růstu, jsou málo diferencované, vysoce pleomorfní a mívají většinou mnohočetné mitotické figury. Mohou růst expanzivně, ale daleko závažnější je jejich schopnost infiltrace, intravazace a metastatického postižení dalších struktur.

13.1 Vyšetřovací metody

V oftalmologii se kromě ostatních vyšetřovacích metod ve větší míře uplatňují **ultrazukové vyšetření (UZ)**, **transiluminace** a **fotodokumentace**. Zcela specifické jsou biopsie **tenkou jehlou** či **bloková biopsie** nebo **diagnostická pars plana vitrektomie**, které indikujeme u nejasných nálezů, kde výsledek histologického nebo cytologického vyšetření rozhoduje o dalším postupu. Vzhledem k invazivnosti bioptických metod je však indikujeme pouze v těch případech, kdy nelze jinými dostupnými způsoby spolehlivě stanovit diagnózu.

Neurooftalmologie

(Irene Vanek, Jitka Bartošová, Aleš Bartoš)

Obsah

14.1 Aferentní zrakový systém	501	Ptóza	543
Anatomie zrakové dráhy	501	Paréza m. orbicularis oculi	543
Poruchy zorného pole	504	14.5 Kavernózní sinus a hrot očnice	543
Postižení zrakového nervu	510	Syndrom kavernózního sinu	544
Klinické příklady	517	Syndrom orbitálního hrotu	545
14.2 Oční pohyby	520	14.6 Oční manifestace u cévních mozkových příhod	545
Infranukleární a nukleární část systému	521	Cévní zásobení mozku	545
Supranukleární část systému	526	Poruchy v karotickém povodí	545
14.3 Zornice a pupilomotorické dráhy	538	Poruchy v vertebrobasilárním povodí	546
Parasympatická dráha	538	Subarachnoidální krvácení	547
Sympatická dráha	539	14.7 Klinické příklady	547
Pupilární abnormality	540		
14.4 Pohyby očních víček	543		

14.1 Aferentní zrakový systém

Lidé jsou bytosti se silnou vizuální orientací. Část našeho mozku, která zpracovává zrakové podněty, je mnohem větší než pro ostatní smysly. V této kapitole se budeme zabývat anatomii aferentního zrakového systému, tzn. zrakovou dráhou, vedoucí ze sítnice přes optické nervy, chiasma opticum, optické traktory do corpus geniculatum laterale a cestou optických radiací do primárního zrakového kortexu (Brodmannova area 17). Následně se budeme věnovat účinkům lézí na různá místa systému.

Anatomie zrakové dráhy

Světelné paprsky po vniknutí do oka procházejí optickým systémem a na sítnici vzniká inverzní a reverzní obraz – informace z horní části zorného pole se promítá na spodní část sítnice, zatímco spodní část

zorného pole se promítá na horní část sítnice. Podobným způsobem se pravá část zorného pole promítá na levou polovinu sítnice každého oka a naopak. Centrální fixační bod oka připadá na foveu, což je oblast sítnice s nejvyšší zrakovou ostrostí. Fovea zaznamenává oblast asi 1–2° ve středu zorného pole. Navzdory její poměrně malé velikosti, informace z fovey jsou vedeny asi polovinou vláken zrakového nervu do poloviny buněk primárního zrakového kortexu. Makula je oválná oblast o velikosti asi 3 až 5 mm, která obklopuje foveu a má také poměrně vysokou zrakovou ostrost. Makula zobrazuje asi 5° ve středu zorného pole.

Asi 15° mediálně (nazálně) od fovey se nachází optický disk. Optickým diskem vystupují nervové výběžky z celé sítnice a vytvářejí zrakový nerv. Optický disk nemá žádné fotoreceptory. Tím vzniká malá slepá skvrna, která se nachází přibližně 15° laterálně (temporálně) a poněkud níže směrem ke každému centrálnímu fixačnímu bodu každého oka

Glaukom

(Petr Výborný, Martin Fučík, Pavel Rozsival)

Obsah

15.1 Historické poznámky	555	Citlivost na kontrast	581
15.2 Klinická anatomie, fyziologie, vztahy anatomických a funkčních změn	556	Barvocit	581
Anatomie	557	Gonioskopie	582
Fyziologie	559	Ultrazvuková biomikroskopie	583
Vztahy anatomických a funkčních změn	560	Měření perfuze	583
15.3 Etiopatogeneze a klasifikace	566	Zobrazovací techniky	583
Primární glaukom	566	Elektrofyzilogické metody	590
Sekundární glaukom	572	Srovnání jednotlivých metod	591
Glaukomy dětského věku	572	15.6 Terapie medikamentózní	591
15.4 Klinické příznaky	572	Adrenergika (sympatomimetika)	593
15.5 Vyšetřovací metody	573	Cholinergika	594
Anamnéza	573	Inhibitory karboanhydrázy	594
Aspekce, palpáce	573	Prostaglandiny a prostamidy	594
Centrální zraková ostrost	574	Kombinované preparáty	595
Biomikroskopie	574	Standardy Evropské glaukomové společnosti	595
Vyšetření očního pozadí	574	15.7 Chirurgická terapie	596
Tonometrie	578	Laserová terapie	596
Perimetrie	579	Cyklodestruktivní metody	597
		Klasická chirurgická terapie glaukomu	598
		Neperforující techniky v glaukomové chirurgii	605
		Současné chirurgické řešení katarakty a glaukomu ..	606

Definice glaukomu: Glaukom je skupina očních chorob, které jsou charakterizovány poškozením zrakového nervu v závislosti většinou na zvýšeném NOT, a to v delším časovém horizontu. Existuje však řada dalších faktorů, které mohou také způsobit chronickou progresivní neuropatii optiku, a to i při statisticky normálním NIT. Glaukom je spojen s více rizikovými faktory, z nichž vysoký NOT je nejvýznamnější.

15.1 Historické poznámky

První zmínka o rozdílu mezi kataraktou a glaukomem je zaznamenána u Hippokrata (400 let před n.l.), který popisoval nazelenalou barvu pupily, „glaukosis“. Galén charakterizuje toto onemocnění jako „oponu padající před zornici“. Celsus a Rufus na přelomu letopočtu používali velmi vhodně opium ke tlumení bolesti a laxativa k dehydrataci u akutního glaukomového záchvatu. Lékaři v časně éře křesťanství připisovali tuto chorobu čóče a rozlišovali ji na léčitelnou a nevléčitelnou. Bannister (1622) nazý-

Očnice, víčka a slzná žláza

(Pavel Diblík)

Obsah	
16.1 Klinická anatomie a fyziologie	609
Očnice	609
16.2 Klinické vyšetření	612
Anamnéza	613
Aspekce	613
Palpace	616
Auskultace	617
16.3 Vyšetřovací metody	617
Rentgenové vyšetření	617
Počítačová tomografie	617
Magnetická rezonance	617
Ultrazvukové vyšetření	617
Arteriografie	618
Scintigrafické metody	618
16.4 Vrozené a vývojové anomálie	618
Orbitální meningoencefalokéla	618
Mikroftalmus s cystou	618
Dermoidní cysty a nádory	618
16.5 Záněty	619
Záněty infekční	619
Záněty neinfekční	622
16.6 Nádory	627
Očnice	627
Víčka	631
Slzná žláza	632
16.7 Jiná onemocnění	633
Očnice	633
Víčka	634
16.8 Úrazy	637
Očnice	637
Víčka	639
16.9 Chirurgie	640
Očnice	640

16.1 Klinická anatomie a fyziologie

Oční koule je před působením zevních vlivů i proti úrazu chráněna. Mechanickou ochranu zajišťuje kostěná – tzv. „tvrdá očnice“ a zepedu víčka. Vlastní bulbus je uložen v tukovém polštáři, který umožňuje volný pohyb ve frontální rovině, zajišťovaný zevními očními svaly. Pohyb bulbu je možný i v sagitální rovině, např. při nárazu zepředu či tlaku na bulbus zezadu. Nezbytnou část ochrany oka tvoří i slzný film, reflektorická část produkce slz je zajištěna slznou žlázou. Všechny struktury ležící uvnitř kostěné očnice s výjimkou vlastního bulbu nazývá-

me „měkkou očnici“. Kostěná očnice je průsečíkem zájmu mezi oftalmologií a ORL, stomatochirurgií a neurochirurgií.

Očnice

■ Kostěná očnice

Kostěná očnice vznikla srůstem sedmi kostí: kosti lící, čelistní, slzné, čichové, čelní, klínové a patrové. Orbitální vchody jsou zhruba čtvercového tvaru se zaoblenými rohy. Kostí orbitálního vchodu jsou zesílené a jsou součástí kostěných pilířů obličejového skeletu. Vlastní dutina očnice je tvořena trojbokou

Dětská oftalmologie a strabismus

(Jan Krásný, Rudolf Autrata)

Obsah

17.1 Vyšetřovací metody	646	17.6 Sítnice a zrakový nerv	674
17.2 Očnice a víčka	646	Vrozené anomálie sítnice	674
Vrozené anomálie očnice	646	Hereditární vitreoretinopatie a chorioretinální degenerace	676
Záněty očnice	648	Vrozené anomálie zrakového nervu	678
Nádory očnice	649	Atrofie zrakového nervu	681
Vrozené anomálie víček	653	Městnavá papila	682
Záněty víček	655	17.7 Oko a celková onemocnění	682
Nádory víček	656	Onemocnění kostí, pojiva a kůže	683
17.3 Spojivka a vrozené postižení slzných cest	657	Metabolické poruchy	685
Záněty	657	Endokrinní poruchy	688
Nádory	662	Infekční onemocnění	689
17.4 Rohovka	662	Imunopatologické stavy	692
Vrozené anomálie	662	Renovaskulární a kardiovaskulární onemocnění	694
Dystrofie	665	Neurologická onemocnění	695
Záněty	668	17.8 Strabismus	696
Nádory	669	Anatomie a fyziologie zrakového orgánu	697
17.5 Uvea	670	Fyziologie a vývoj vidění	700
Vrozené anomálie	670	Vyšetřovací metody	703
Záněty	671	Amblyopie	711
Nádory	674	Strabismus v klinické praxi	713
		Konzervativní terapie	719
		Chirurgická terapie	722

Pedooftalmologie je specifickou a neoddělitelnou součástí oftalmologie jako celku. Náplní tohoto podoboru jsou především oční choroby, které mají základ již v těhotenství nebo jsou geneticky podmíněné. Závažná oční onemocnění se diagnostikují již u novorozenců. Postižení očí různé etiologie se objevují v průběhu celého dětství. Všechny tyto choroby mohou ovlivňovat školně vzdělávací proces. Některá z dětských očních patologií se klinicky projevují i v dospělém věku či svými důsledky významně zasahují do pracovního zařazení, ale i do osobního života postiženého jedince.

Významnou roli pro rozvoj pedooftalmologie sehrálo založení dvou specializovaných dětských očních klinik v Praze a v Brně. U zrodu pražské dětské oční kliniky v Motole (1979) stála paní profesorka MUDr. H. Lomíčková, DrSc. Pan profesor MUDr. J. Řehůřek, CSc. vedl dětské oční oddělení a později Dětskou oční kliniku v Brně (1985). Oba dva vždy kladli důraz na laskavý a přívětivý přístup k dětským pacientům. Zdůrazňovali, jak je důležitý ohleduplný postoj plný pochopení k narušené psychice rodičů závažně nemocných dětí. Nutné je trpělivé vysvětlování, tak aby rodiče pochopili

17.2 Očnice a víčka	646	18.5 Hematologická onemocnění	733
17.3 Spojivka a vrozené postižení slzných cest	657	18.6 Plicní onemocnění	734
17.4 Rohovka	662	18.7 Kožní onemocnění	735
17.5 Uvea	670	18.8 Nádorová onemocnění	736
17.6 Sítnice a zrakový nerv	674	18.9 Fakomatózy	737
17.7 Oko a celková onemocnění	682	18.10 Metabolická onemocnění	740
17.8 Strabismus	696	18.11 Onemocnění ledvin	742
18. Oko a celková onemocnění	727	18.12 Pohlavně přenosná onemocnění	743
18.1 Nemoci oběhového systému	728	18.13 Vitaminy	746
18.2 Autoimunitní choroby	729	18.14 Oční toxicita celkově podávaných léků	747
18.3 Endokrinní onemocnění	731		
18.4 Onemocnění gastrointestinálního traktu	733	Rejstřík	749

ACA/A	poníží konvergenční podnětání akomodace a vlastní akomodace
ACAID	anterior chamber-associated immune deviation
ACE	1. angiotenzin-konvertující enzym (angiotensin-converting enzyme) 2. a. carotis externa, a. carotis interna
ACI	a. carotis interna
ACTH	adrenokortikotropní hormon (adrenocorticotropic hormone)
AD	autonomně domizující
ADH	adrucein (antidiuretic hormone)
AG	angiografie
AID	umělá insemence latentesho dárce (artificial insemination donor)
AIDS	syndrom získané imundeficience (acquired immunodeficiency syndrome)
AION	přední ischemická neuropatie optika (anterior ischemic optic neuropathy)
AK	okrajní astigmatická keratoptóza (astigmatic keratotomy)
ALK	automatizovaná lamelární keratoplastika (automated lamellar keratoplasty)
ALP	alkalická fosfatáza
ALT	alaninaminotransferáza
AMC	amocicicid
AMK	amokycilin
AMN	akutní muskulární neovretinopatie (acute muscular neovretinosis)
ANA	antimukleární protilátky (antinuclear antibodies)
ANCA	protilátky proti cytoplazmě neutrofilů (anti-neutrophil cytoplasmic antibodies)
APMPPE	akutní zadní multifokální plákevidní pigmentová epitelitopatie (acute posterior multifocal placoid pigment epitheliopathy)
AR	autonomně recesivní
ARK	abnormální retikulární korespondence
ARN	akutní retinální nekrotiza (acute retinal necrosis)
ARPE	akutní retinální pigmentová epitelitopatie (acute retinal pigment epitheliopathy)
AS	ankylozující spondylitida (ankylosing spondylarthritis)
AST	aspartátaminotransferáza
ATB	antibiotika
ATP	adenozintrifosfát
AV	arteriovenózní
AVN	arteriovenózní malformace (arterial venous malformation)
AZDOOR	akutní zorniční okultní zorní retinopatie (acute onset occult optic neuropathy)
BBS	Bardet-Biedlovův syndrom
BDUMP	difúzní oboustranná proliferace melanocytů v epitelu sítnice (diffuse bilateral melanocytic proliferation)
BIO	bimoculár indirect ophthalmoscopy score
BN	Béchetova nemoc

Oko a celková onemocnění

(Jarmila Boguszaková)

Obsah

18.1 Nemoci oběhového systému	728	Psoriáza	736
Arterioskleróza	728	Atopický ekzém	736
Arteriální hypertenze	728	Acne rosacea	736
Onemocnění a. carotis	728		
Patologie v těhotenství	729	18.8 Nádorová onemocnění	736
		Metastázy karcinomu	736
18.2 Autoimunitní choroby	729	Lymfomy	736
Sjögrenův syndrom	729	Paraneoplastické syndromy	737
Ankylozující spondylitida	729		
Revmatoidní artritida	730	18.9 Fakomatózy	737
Juvenilní idiopatická artritida	730	Encefalotrigeminová angiomatóza	
Lupus erythematoses	730	(Sturgeův-Weberův syndrom)	737
Polyarteriitidis nodosa	730	Neurofibromatóza	
Velkobuněčná arteriitida (temporální arteriitida,		(von Recklinghausenova choroba)	738
Hortonova choroba)	730	Tuberózní skleróza (Bournevillova choroba)	739
Reiterův syndrom	731	Angiomatosis retinocerebellaris	
Wegenerova granulomatóza	731	(von Hippelova-Lindauova choroba)	739
Bechgetova choroba	731	Ataxia teleangiectatica (syndrom Louise-Barové)	740
Vogtova-Koyanagiho-Haradova choroba	731	Racemózní aneurýzma sítnice a mozku	
		(Wyburnův-Masonův syndrom)	740
18.3 Endokrinní onemocnění	731		
Onemocnění štítné žlázy	731	18.10 Metabolická onemocnění	740
Diabetes mellitus	732	Poruchy metabolismu aminokyselin	740
		Poruchy metabolismu cukrů	740
18.4 Onemocnění gastrointestinálního traktu	733	Poruchy metabolismu lipidů a lipoproteinů	740
Gardnerův syndrom	733	Poruchy lyzozomálních enzymů	741
Ulcerózní kolitida, Crohnova choroba	733	Poruchy metabolismu minerálů	741
Pankreatitida	733	Jiné metabolické poruchy	741
18.5 Hematologická onemocnění	733	18.11 Onemocnění ledvin	742
Anémie	733	Alportův syndrom	742
Leukémie	733	Selhání ledvin, dialýza, transplantace	742
		TINU syndrom	742
18.6 Plicní onemocnění	734	Wilmsův tumor	743
Sarkoidóza	734		
Tuberkulóza	735	18.12 Pohlavně přenosná onemocnění	743
		Syndrom získaného imunodeficitu (AIDS)	743
18.7 Kožní onemocnění	735	Syfilis	745
Cikatrikózní pemfigoid	735	Gonorea	746
Stevensův-Johnsonův syndrom	735		
Pseudoxanthoma elasticum	735		

Chlamydiová okuogenitální infekce	746	Vitamins skupiny B	746
18.13 Vitaminy	746	Vitamin C	746
Vitamin A	746	18.14 Oční toxicita celkově podávaných léků	747

18.1 Nemoci oběhového systému

Arterioskleróza

Ateroskleróza postihuje větší arterie a jejich intimu. Arteriosklerózu lze zjistit u menších arterií a arterií a kromě intimy i u jejich střední vrstvy. Ateromatózní plaky se mohou vyskytovat v a. ophthalmica a v a. centralis retinae až do úrovně lamina cribrosa, ale málokdy jsou oftalmoskopicky viditelné. Retinální cévy postihuje arterioskleróza. Klinicky je patrné zúžení a napětí retinálních arterií a změny jejich reflexu. Přistupují změny jejich vzhledu typu „měděného drátku“ a „stříbrného drátku“ a změny na arteriovenózním křížení jako u arteriální hypertenze. Ve skutečnosti lze změny na cévách způsobené arteriosklerózou a hypertenzí od sebe těžko odlišit.

Arteriální hypertenze

Onemocnění oka související s arteriální hypertenzí jsou uvedena v kapitole 10.6 Cévní onemocnění sítnice.

Onemocnění a. carotis

Onemocnění a. carotis je příčinou různých typů embolizací cévního řečiště oka, které mohou být asymptomatické, přechodné nebo trvalé.

■ Amaurosis fugax

Amaurosis fugax je důležitým příznakem onemocnění a. carotis. Je většinou monokulární a je způsobena přechodnou ischemií nebo cévní insuficiencí sítnice nebo zrakového nervu emboly z karotické arterie nebo některé z jejich větví. Pacient vnímá náhlou ztrátu zraku jednoho oka, která trvá do 5 minut a pak se postupně upravuje. Slepota bývá úplná nebo omezená na horní nebo dolní polovinu zorného pole. Častým nálezem u pacientů s amaurosis fugax jsou

žluté lesklé částice v lumenu retinálních arterií, obvykle v bifurkacích (tzv. Hollenhorstovy plaky) (viz obr. 10.61).

■ Retinální emboly

Cholesterolové emboly (Hollenhorstovy plaky) jsou nejčastější. Pocházejí z exulcerovaných aterosklerotických plátů a. carotis. Mohou, ale nemusí, způsobovat obstrukci retinálních arterií. Mají tendenci dislokovat se distálně a obvykle během několika měsíců zmizí.

Fibrinové a destičkové emboly mají šedobělou barvu, snadno procházejí retinálním řečištěm a mohou být jak kardiálního, tak karotického původu.

Kalciové emboly mají typicky bělavou barvu, solidní tvar a tendenci úplně blokovat postiženou arterioli. Pocházejí z kalcifikovaných srdečních chlopní nebo ze společného kmene a. carotis.

■ Okluze a. centralis retinae

Viz kapitola 10.

■ Přední ischemická optická neuropatie (nearteriitická forma)

Viz kapitola 14.

■ Chronická ischemie předního a zadního segmentu oka

Chronická ischemie předního a zadního segmentu oka je způsobena poklesem perfuzního tlaku v intraokulárním cévním řečišti pro okluzi nebo těžkou stenózu a. carotis interna. Dále viz kapitola 10.

Epidemiologie

(Ivo Kocur)

Obsah

1.1 Klasifikace zrakového postižení	1	Geneticky podmíněné rizikové faktory	9
1.2 Rozsah zrakového postižení	2	Intrauterinní rizikové faktory	9
1.3 Příčiny zrakového postižení	2	Perinatální rizikové faktory	10
Trachom	3	Rizikové faktory v dětství	10
Katarakta	4	Onemocnění oka neznámé etiologie	10
Říční slepota	5	1.5 Ekonomické následky zrakového postižení	11
Glaukom	6	1.6 Globální iniciativa VISION 2020	12
Diabetická retinopatie	6	1.7 Účast mezinárodních organizací na prevenci postižení zraku	12
Věkem podmíněná makulární degenerace	7	1.8 Závěr	13
1.4 Zrakové postižení u dětí	7		

Znalost rozšíření jednotlivých očních onemocnění ve světě, jejich současné prevalence a incidence je zásadním předpokladem pro plánování odpovídající léčebné péče. Posledních několik desetiletí bylo obdobím mimořádného rozvoje mezinárodní spolupráce v oblasti zdravotnictví a oční péče je centrem pozornosti mnoha mezinárodních organizací včetně Světové zdravotnické organizace. Tato mezinárodní spolupráce podpořila stovky vědeckých studií, které odkryly základní poznatky o míře zrakového postižení ve světě a jeho příčinách. Odpovědí bylo ustavení mezinárodní koalice vládních a nevládních organizací na podporu prevence postižení zraku, která přinesla více než stu zemí s ekonomikou nedostačující na plné finanční pokrytí potřeb jejich obyvatelstva podstatnou mezinárodní podporu k posílení jejich oční zdravotní péče a znalostí v oblasti očního lékařství. Globální iniciativa VISION 2020, vedená Světovou zdravotnickou organizací s podporou hlavních světových organizací věnujících se prevenci očního postižení, je hlavním mezinárodním programem věnujícím se vybudování infrastruktury pro zásadní snížení míry zrakového postižení ve světě.

1.1 Klasifikace zrakového postižení

Jednotlivé země si určují vymezení kategorií postižení zraku, které mají návaznost na legislativu, proces vzdělávání, volbu povolání, způsoblost k výkonu určitých činností a oblast sociálního zabezpečení. WHO dělí zrakové postižení do dvou základních kategorií. Slabozrakost se zrakovou ostrostí lepšího oka s nejlepší možnou korekcí nižší než 6/18 (20/60, 0,3) a rovnou nebo lepší než 3/60 (20/400, 0,05), v případě omezení zorného pole jde o interval od 20 do 10 stupňů. Slepota je definována zrakovou ostrostí lepšího oka s nejlepší zrakovou korekcí nižší než 3/60 (20/400, 0,05), v případě omezení zorného pole jde o zorné pole užší než 10 stupňů. Kategorie zrakového postižení definované WHO jsou uplatněny ve většině novějších epidemiologických studií.

Medicína založená na důkazech

(Zdeňka Kuchynková)

Obsah

2.1 Definice	15	Statistické ukazatele	21
2.2 Formulace otázky	16	Statistické metody pro hodnocení účinnosti terapie ...	21
2.3 Vyhledání důkazů	17	2.5 Použití informace v praxi	26
2.4 Zhodnocení nalezeného důkazu	18	2.6 Zhodnocení přínosu postupu medicíny založené na důkazech	26
Stavba a kvalita studií pro hodnocení účinnosti terapie	18	2.7 Závěr	26

„Caring without science is well intentioned kindness but not medicine.“

B. Lown

2.1 Definice

Medicína založená na důkazech (evidence based medicine – EBM) je nový trend, který v péči o jednoho konkrétního nemocného spojuje klinickou zkušenost a nové vědecké poznatky.

Po přečtení této definice není hned zcela zjevné, že jde o významnou změnu v medicíně. Zavedením EBM ale dochází k vytvoření nového paradigmatu, což znamená, že se mění do té doby všeobecně uznávané zásadní principy, o kterých se nediskutovalo a které se braly jako dané a neměnné. Praktikování EBM změní způsob využívání vědeckých poznatků, postavení lékaře i nemocného a pravděpodobně i financování zdravotnické péče.

V posledních dvaceti letech se stále více prosazoval požadavek, aby klinická praxe vycházela z prokázaných faktů, nikoliv pouze ze zkušeností jednotlivých lékařů nebo dlouholetých názorů, které již nemusí odrážet nejnovější poznatky. V současné době nemá lékař spoléhat pouze na znalosti

z fakulty a názory starších kolegů, ale měl by sám průběžně získávat a hodnotit nové vědecké poznatky, aby je mohl ve své klinické praxi používat. EBM také mění i roli nemocného. Vyžaduje od něj aktivní přístup k rozhodování o svém zdraví. Má to být on, kdo zváží přínos a rizika doporučeného postupu, zhodnotí je ve vztahu ke svým přáním a představám a spolu s lékařem potom rozhoduje. Lékaři budou muset nemocné povzbudit, aby si tento nový přístup osvojili. Už nyní by se měli snažit o aktivnější spolupráci s pacienty, přestože v novém vztahu s nemocným lékař ztratí tu část své autority vyplývající pouze z jeho role. Lékař bude muset získat důvěru svého nemocného tak, že prokáže své znalosti, zkušenosti, projeví empatii a bude schopen s pacientem komunikovat a spolupracovat. Po uvedené charakteristice medicíny založené na důkazech je zjevné, že důsledné praktikování EBM opravdu zásadně změní medicínu. Teoreticky by zavedení EBM do praxe mělo zlepšit kvalitu péče, v centru pozornosti by měl být nemocný a lékař by měl získat větší volnost v užívání nejúčinnějších postupů vycházejících z důkazů.

Přesná definice EBM je poměrně složitá: Medicína založená na důkazech je cílevědomé užití aktuálně optimálních prokázaných údajů v péči o konkrétního

Embryologie

(Richard Jelínek)

Obsah

3.1 Normální vývoj oka	29	Týden 1–4	34
		Týden 4–6	34
3.2 Vývojové vady oka	34	Fetální perioda (> 8. týden)	34
		Perinatální perioda (> 24. týden)	35

Zrak je pro obratlovce žijící v osvětleném prostředí primárním smyslem a většina z nich je schopna vytvářet a vnímat v reálném čase víceméně dokonalé vizuální obrazy okolního světa. Tato schopnost vyžaduje těsné propojení periferního senzoru – v tomto případě oka – s mozkovou kůrou, a proto tento orgán vzniká v rané embryogenezi přímo jako výchlíпка základu předního mozku. Vlastní světločivá vrstva – sítnice – má z vývojového hlediska strukturu v principu shodnou se stěnou mozkového váčku. K projekci obrazu na sítnici je však dále třeba řady pomocných zařízení, která v dokonalé harmonii zajišťují akomodaci, konvergenci, regulaci osvitů a ochranu oka. Tyto funkce ve svém souhrnu kladou na morfogenetické děje a jejich koordinaci mimořádné nároky. Odpůrci evoluce ostatně uvádějí oko jako pádný argument, že bez cíleného záměru nemohl takto mimofádně sofistikovaný orgán vůbec vzniknout.

Vyvíjející se oko, jako ektodermo-mezenchymový orgán, využívá čtyři základní zdroje:

- neuroektoderm předního mozkového váčku,
- povrchový ektoderm hlavy zárodku,
- mezenchym uzavřený mezi obě zmíněné vrstvy,
- materiál neurální lišty (tzv. ektomezenchym či mezektoderm).

Z regulátorů stojí na vrcholu genové hierarchie regulatorové geny homeoboxu PAX6, PAX2, SIX3 a SOX2 aktivující sestupnou kaskádu dalších genů (FOXC1, FOXE3, PITX3 MAF aj.), finálně zacílených na řízení mnoha místních tkáňově specifických genů, jako jsou například ty, kódující čočkové

krystaliny. Nejnověji byl objeven v prekurzorových buňkách retiny a čočky transkript EURL (early undifferentiated retina and lens), jenž je produktem genu lokalizovaného na chromozomu 21q21. Průběžně jsou však objevovány další a další geny a transkripční faktory, které se uplatňují v morfogenezi obratlovců i člověka. Některé z regulatorových genů (PAX6, PAX2) mohou být občas postiženy mutacemi, které vedou k vrozeným defektům.

3.1 Normální vývoj oka

Oční základy vznikají začátkem čtvrtého týdne vývoje jako výchlíčky neurální ploténky v oblasti přištitého mezimozku.

Na vnitřní straně ještě široce rozevřených neurálních valů se kolem 22. dne objeví **oční rýhy (sulci optici)**, jež vznikají evaginací neuroepitelu, indukovaného hlavovým výběžkem mezodermy, do řídkého mezenchymu, který vyplňuje prostor mezi neuroepitelem a povrchovým ektodermem hlavy (obr. 3.1). Po dokončení neurulačních pohybů a uzavření neurální trubice vystávají výchlíčky podmíněné očními rýhami jako duté **oční váčky** po obou stranách expandujícího předního mozku, v důsledku čehož se tento oddíl označuje jako diencefalon. Brzy poté (25.–27. den) se oba neuropóry uzavírají a uvnitř neurální trubice vzniká nepatrný přetlak primitivního encefalického likvoru v řádu jednotek pascalů, který napomáhá expanzi mozkových váčků a udržuje jejich proliferativní strukturu (obr. 3.2). Vzhledem k tomu, že oční

Genetika

(David Stejskal, Věra Krutílková)

Obsah

4.1 Genetické poradenství	37	MIM číslo	50
Prevence	37	Symbol a jméno genu	50
4.2 Vyšetřovací metody	38	Lokalizace genu na chromozomu	50
Epidemiologie a genealogie	38	Referenční sekvence a nomenklatura mutací	50
Typy dědičnosti	39	4.4 Geneticky podmíněná oční onemocnění	51
Dysmorfologie	42	Autozomálně dominantně dědičná onemocnění	51
Cytogenetika	44	Autozomálně recesivně dědičná onemocnění	53
Biochemická genetika	47	Gozozomálně dědičná onemocnění	53
Molekulární genetika	47	Onemocnění s mitochondriální dědičností	54
4.3 Nomenklatura a symboly	49	Multifaktoriální a heterogenní onemocnění	55

Lékařská genetika se zabývá diagnózou, prevencí a v některých případech i terapií chorob a vrozených vad s dědičnou složkou.

4.1 Genetické poradenství

Genetické poradenství je proces komunikace mezi genetikem, pacientem a jeho rodinou s cílem:

- stanovit diagnózu s odhadem průběhu choroby a možnostmi její léčby,
- objasnit způsob dědičnosti a riziko opakování pro další, často ještě nenarozené členy rodiny,
- vysvětlit možnosti prevence,
- pomoci pacientovi a jeho rodině v rozhodnutí o diagnostických a preventivních krocích, které odpovídají jejich individuálním cílům, etickým a náboženským normám.

Prevence

Možnosti kauzální léčby geneticky podmíněných chorob zásahem do genetické výbavy (genomu) jsou

omezené, a tak nejčastějším závěrem genetické konzultace je návrh sekundárně preventivních opatření. Na základě genotypu je také možno navrhnout cíleovou medikaci s odhadem interakcí a rychlosti metabolizace léčiva.

Sekundárně preventivními metodami v lékařské genetice jsou hlavně:

- preimplantační testování,
- prenatalní diagnostika,
- sledovací režim (**surveillance**).

K primárně preventivním metodám v lékařské genetice patří:

- omezení reprodukce,
- prekoncepční příprava,
- umělé oplození gametami dárce.

■ Preimplantační testování

Při preimplantačním testování (PGT) se geneticky vyšetřují buď 1–2 blastomery odebrané z 6–8 buněčných embryí 3. den nebo buňky trofoektodermu blastocysty 5. den po fertilizaci *in vitro*. K implantaci se

Refrakční vady a jejich řešení

(Petr Novák)

Obsah

6.1 Historické poznámky	100	Interakce léků a kontaktních čoček	130
Refrakční chirurgie	100	Kontraindikace	131
Kontaktní čočky	101		
6.2 Anatomie a fyziologie rohovky	103	6.6 Vyšetřovací metody před refrakční chirurgií	133
Epitel	103	Vizus	133
Bowmanova membrána	104	Refrakce	133
Stroma	104	Vyšetření předního segmentu oka	133
Descemetská membrána	104	Vitreoetinální vyšetření	134
Endotel	105	Rohovková topografie	134
Senzorická inervace rohovky	105	Pachymetrie	135
Funkce endotelové pumpy	105	Speciální vyšetřovací metody	135
Hojení rohovkové rány	105		
6.3 Optický systém lidského oka	106	6.7 Typy rohovkové refrakční chirurgie	135
Optické modely lidského oka	106	6.8 Rohovkové nelaserové refrakční výkony	135
Rozlišovací mez oka, vizus	110	Incizní keratotomie	135
Základy optického zobrazování okem	111	Jiné než incizní techniky	142
6.4 Refrakční vady a jejich korekce	114		
Krátkozrakost (myopie)	114	6.9 Rohovkové laserové refrakční výkony	145
Dalekozrakost (hyperopie, hypermetropie)	114	Excimerový laser	145
Astigmatismus	115	Indikace a kontraindikace laserové chirurgie	148
Vetchozrakost (presbyopie)	115	Předoperační vyšetření a příprava	149
		Fotorefraktivní keratektomie (photorefractive keratectomy – PRK)	149
		Laser-assisted subepithelial keratectomy (LASEK) a Epi-LASIK	153
		Laser in situ keratomileusis (LASIK)	154
6.5 Kontaktní čočky	115	6.10 Nitrooční refrakční výkony	166
Materiály kontaktních čoček	116	Vysvětlení základních pojmů	166
Velikost kontaktních čoček	118	Fakické nitrooční čočky	166
Výroba kontaktních čoček	119	Extrakce čiré čočky	172
Průnik kyslíku čočkou	119		
Design kontaktních čoček	121	6.11 Kombinované rohovkové a nitrooční refrakční výkony	173
Režimy nošení kontaktních čoček	122		
Životnost kontaktních čoček	124		
Korekce refrakčních vad	124		
Komplikace užívání kontaktních čoček	127		

Spojivka

(Eva Vlčková, Monika Horáčková)

Obsah

7.1 Anatomie a fyziologie	177	Autoimunitní konjunktivitidy	194
7.2 Vyšetřovací metody	178	Ostatní záněty spojivky	195
Vyšetření na šterbinové lampě	178	7.5 Syndrom suchého oka	196
Everze horního víčka	180	Slzný film	196
Barvení bengálskou červení a fluoresceinem	180	Etiopatogeneze	196
Kultivační a cytologické vyšetření	180	Klasifikace	197
Probatorní excize	181	Diagnostika	197
7.3 Degenerativní onemocnění	181	Klinické projevy	198
Pinguecula	181	Terapie	199
Pterygium	181	7.6 Jiné choroby spojivky	201
Spojivkové konkrementy a retenční cysty	182	Léky indukované změny	201
Amyloidóza	182	Depozita ve spojivce	202
Xeróza spojivky	182	7.7 Nádory	202
7.4 Záněty	182	Primární benigní nepigmentované nádory	202
Virové konjunktivitidy	183	Primární maligní nepigmentované nádory	203
Bakteriální konjunktivitidy	187	Benigní a maligní melanotické nádory	204
Chlamydiové konjunktivitidy	189	Benigní a maligní nádory krevních cév	205
Plíšňové konjunktivitidy	190	Benigní a maligní nádory lymfatických cév	205
Parazitární konjunktivitidy	191	Sekundární nádory	205
Alergické konjunktivitidy	191		

7.1 Anatomie a fyziologie

Spojivka je tenká, lesklá, cévně-mukózní membrána, která vytváří souvislý vak. Pokrývá přední část očního bulbu a zadní plochu víček. Na limbu přechází do rohovkového epitelu a na okraji víček do marga a do kůže víček. Anatomicky rozlišujeme část oční (bulbární), víčkovou (tarzální) a horní a dolní přechodní řasu (fornix superior et inferior). Zde bulbární a tarzální spojivka plynule přecházejí jedna v druhou.

Víčková spojivka (conjunctiva palpebralis) pevně adhezuje k tarzální ploténce víček. Jemnější

bulbární spojivka (conjunctiva bulbi) je pevně fixována v oblasti limbu a směrem k přechodním řasám je proti sklěře volně pohyblivá. Ve vnitřním koutku je bulbární spojivka zesílena v poloměsíčitou řasu (plica semilunaris). Na ni zcela v periferii vnitřního koutku navazuje epidermoidní útvar – slzná jahůdka (caruncula lacrimalis).

Histologicky rozlišujeme na spojivce dvě vrstvy: epitel a stroma.

Epitel spojivky je tvořen 2–9 vrstvami buněk, nasedajícími na bazální membránu. Spodní vrstvy buněk jsou kubického tvaru, horní vrstvy se oplošťují

Rohovka

(Zuzana Hlinomazová, Eva Vlková)

Obsah

8.1 Anatomie, histologie	207	Centrální rohovkové degenerace	225
Slzný film	208	Zonulární keratopatie	225
Vrstvy rohovky	208	Arcus senilis	225
Inervace	208	Argyrióza a chrysiáza	225
Výživa	209	Cornea verticillata	225
8.2 Vyšetřovací metody	209	8.7 Záněty infekční	226
Základní vyšetřovací metody	209	Virové keratitidy	226
Speciální vyšetřovací metody	209	Bakteriální keratitidy	230
Zobrazovací metody předního segmentu oka	210	Plísňové keratitidy	234
Klinické známky rohovkových onemocnění	211	Parazitární keratitidy	235
8.3 Vrozené vady	213	8.8 Záněty neinfekční a keratopatie	236
Anomálie velikosti rohovky	214	Keratoconjunctivitis sicca	236
Anomálie rohovkového zakřivení	214	Expozční keratitida	237
Anomálie transparence rohovky	215	Keratopatie způsobená UV zářením	237
8.4 Rohovka a vrozené metabolické vady	216	Neuroparalytická keratitida	237
Vrozené vady metabolismu aminokyselin	217	Recidivující eroze	237
Vady metabolismu cukrů a tuků	217	Bulózní keratopatie	237
Vrozená vada metabolismu mědi	218	Keratomalacie	238
8.5 Dystrofie a ektázie	218	Imunologicky podmíněné keratitidy	238
Epitelové rohovkové dystrofie	218	8.9 Nádory	240
Dystrofie Bowmanovy membrány	220	8.10 Chirurgie rohovky	240
Stromální rohovkové dystrofie	220	Perforující keratoplastika	240
Endotelové rohovkové dystrofie	222	Lamelární keratoplastika	243
Ektázie	224	Transplantace amniové membrány a limbálních kmenových buněk	243
8.6 Degenerace	225	Fototerapeutická keratektomie	244

8.1 Anatomie, histologie

Rohovka (cornea) je transparentní optická tkáň, tvořící přední část (1/6) **tunica fibrosa oculi**. Je mechanickou a chemicky neprostupnou bariérou mezi nit-

rem oka a zevním prostředím, společně se spojivkou, sklérou a slzným filmem. Z optického hlediska je nejdůležitějším refrakčním prostředím.

Rohovka se vyvíjí ve druhém měsíci embryonálního vývoje a sestává se z pěti vrstev. Je částečně